

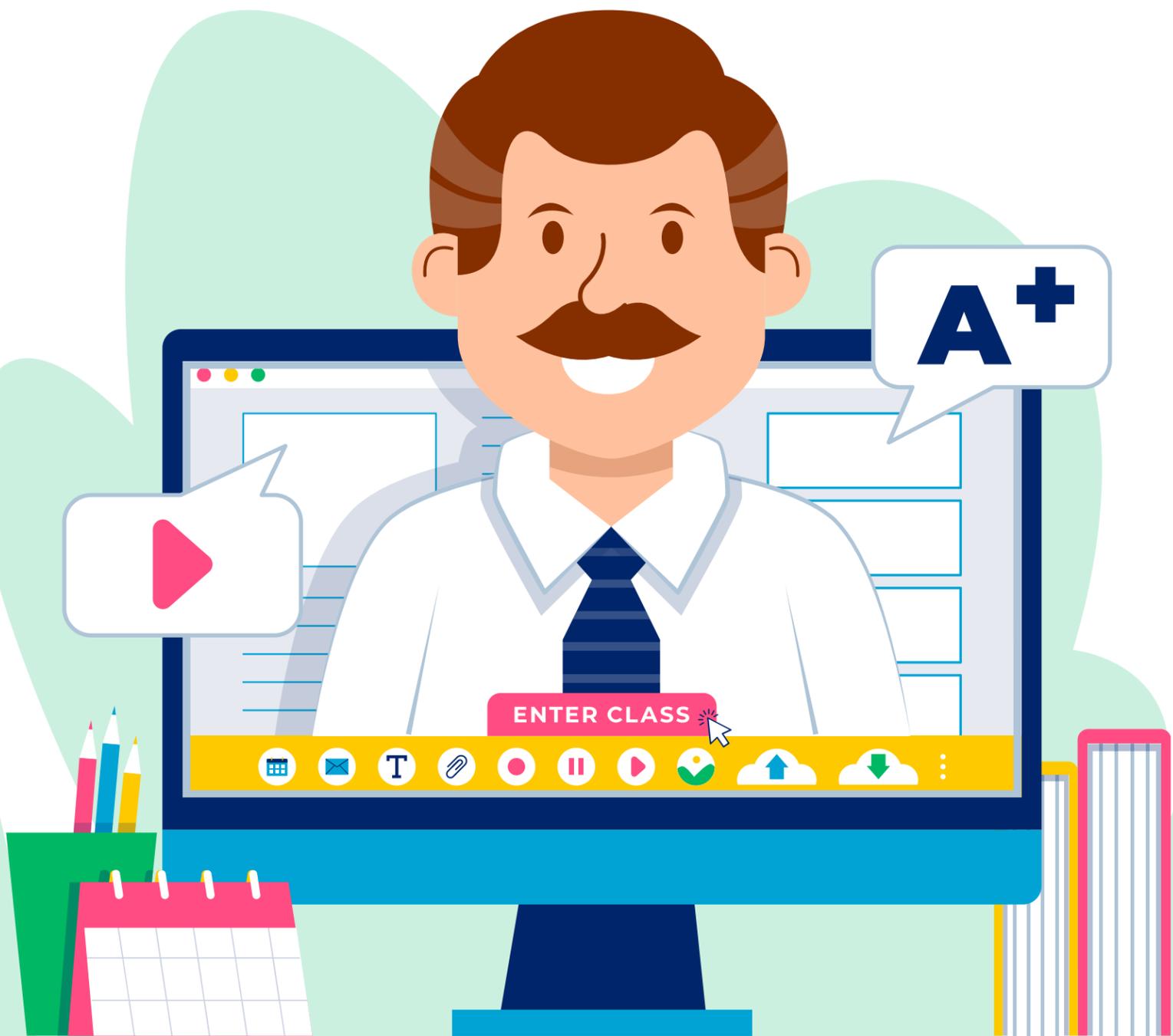

EDU
SSRU

ทักษะการสอน

ยุคดิจิทัล

เมื่อโลกเปลี่ยนไป ครูสังคมนักศึกษาต้องเปลี่ยนแปลง

สุทธิพร แทนทอง

ทักษะการสอนยุคดิจิทัล

TEACHING SKILLS IN THE DIGITAL AGE

สุทธิพร แทนทอง

ค.ม. (การสอนสังคมศึกษา)

ค.บ. (มัธยมศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)

เอกภาษาไทย-สังคมศึกษา)

จัดพิมพ์และเผยแพร่

พุทธศักราช 2568

อาจารย์สุทธิพร แทนทอง

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ.2568 จำนวน 80 เล่ม

ลิขสิทธิ์ของอาจารย์สุทธิพร แทนทอง

สงวนสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537

ห้ามคัดลอกเนื้อหาก่อนได้รับอนุญาต

ข้อมูลทางบรรณานุกรมหนังสือ

สุทธิพร แทนทอง

ทักษะการสอนยุคดิจิทัล/ สุทธิพร แทนทอง. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2568

202 หน้า : ภาพประกอบ, ตาราง.

ISBN 978-616-8338-16-2

1. ทักษะการสอน 2. สังคมศึกษา 3. เทคโนโลยีดิจิทัล

จัดพิมพ์โดย

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

พิมพ์ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

คำนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคสมัยที่เทคโนโลยีดิจิทัลได้รับการพัฒนาให้ก้าวล้ำไปอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนี้ทำให้ยุคสมัยดังกล่าวถูกเรียกว่า “ยุคดิจิทัล” ซึ่งเป็นยุคสมัยที่คนในสังคมให้ความสำคัญกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างมาก ในด้านการศึกษา กระแสความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เกิดกระบวนการทัศน์หรือรูปแบบการเรียนรู้ที่อาศัยเทคโนโลยี เรียกว่า “การศึกษาจากฐานแห่งเทคโนโลยี” (technology-based for education) คือการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบัน และส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ฉะนั้นการเตรียมหรือพัฒนาให้ครูมีทักษะการสอนยุคดิจิทัลจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ผู้เขียนในฐานะเป็นอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จึงเกิดแรงบันดาลใจในการเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ครูและผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการสอนในยุคดิจิทัล

หนังสือเรื่องทักษะการสอนยุคดิจิทัลนี้ผู้เขียนเรียบเรียงไว้ทั้งสิ้น 8 บท ในสามบทแรกจะกล่าวถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทักษะการสอนและทักษะการสอนเบื้องต้น รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของการเรียนการสอนยุคดิจิทัล ที่จะทำให้อ่านเข้าใจความหมาย ทบทวนเทคนิค และเห็นความจำเป็นของการพัฒนาทักษะการสอนของครูในยุคดิจิทัล สืบต่อมาจะกล่าวถึงทักษะการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แอปพลิเคชัน และสื่อสังคมออนไลน์ ที่มุ่งเน้นให้อ่านได้เห็นแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อจัดการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะครูผู้สอนสังคมศึกษา และในบทสุดท้ายจะกล่าวถึงแนวทางการพัฒนาทักษะการสอนของครูยุคดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมแหล่งการเรียนรู้และข้อพึงปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะทำให้อ่านเลือกไปพัฒนาตนเองตามโอกาสและความสะดวก

ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้แต่งหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่ได้ใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าเพื่อเรียบเรียงหนังสือในครั้งนี้ โดยเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ทั้งความรู้และข้อเสนอแนะที่มีคุณค่า จนทำให้อ่านสามารถเรียบเรียงหนังสือได้สำเร็จลุล่วงดังเจตนารมณ์ทุกประการ

สุทธิพร แทนทอง

ผู้เขียน

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1	
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทักษะการสอน	1
1.1 คำสำคัญและมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง	1
1.1.1 การสอน	1
1.1.2 ทักษะการสอน	3
1.1.3 สมรรถนะการสอน	6
1.2 คุณลักษณะทางการสอนของครู	10
1.2.1 บุคลิกส่วนตัว	11
1.2.2 บุคลิกทางวิชาชีพ	12
1.3 การสอนสังคมศึกษา	14
1.3.1 ขอบเขตวิชาสังคมศึกษา	14
1.3.2 หลักการพื้นฐานของการสอนสังคมศึกษา	15
สรุปท้ายบท	19
รายการอ้างอิง	21
บทที่ 2	
ทักษะการสอนเบื้องต้น	24
2.1 ทักษะการนำเข้าสู่บทเรียน	24
2.1.1 หลักการนำเข้าสู่บทเรียน	24
2.1.2 เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียน	26
2.2 ทักษะการสอนเนื้อหาบทเรียน	32
2.2.1 ระดับการสอน	32
2.2.2 เทคนิคการสอนเนื้อหาบทเรียน	33
2.3 ทักษะการสรุปบทเรียน	39
2.3.1 หลักการสรุปบทเรียน	40
2.3.2 เทคนิคการสรุปบทเรียน	40

สารบัญ

	หน้า
สรุปท้ายบท	44
รายการอ้างอิง	45
บทที่ 3 ความเปลี่ยนแปลงของการเรียนการสอนยุคดิจิทัล	47
3.1 แนวคิดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล	47
3.1.1 การเรียนรู้ส่วนบุคคล	47
3.1.2 การเรียนรู้แบบผสมผสาน	49
3.1.2 การเรียนรู้บนฐานปัญญาประดิษฐ์	54
3.2 บทบาทหน้าที่ครูสังคมศึกษายุคดิจิทัล	56
3.2.1 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน	57
3.2.2 บทบาทหน้าที่ด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง	58
สรุปท้ายบท	60
รายการอ้างอิง	62
บทที่ 4 ทักษะการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์	66
4.1 ความหมายและประเภทของสื่ออิเล็กทรอนิกส์	66
4.2 ตัวอย่างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเรียนการสอน	67
4.2.1 สื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบออฟไลน์	67
4.2.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบออนไลน์	70
4.3 แนวทางการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนการสอน	74
4.4 การประยุกต์ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการสอนสังคมศึกษาแบบห้องเรียน กลับด้านสองทิศทาง	76
4.4.1 การเรียนรู้แบบผสมผสาน: ห้องเรียนกลับด้านสองทิศทาง	76
4.4.2 เทคนิคการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์จัดการเรียนการสอนแบบ ห้องเรียนกลับด้านสองทิศทาง	78

สารบัญ

	หน้า
สรุปท้ายบท	83
รายการอ้างอิง	85
บทที่ 5 ทักษะการใช้แอปพลิเคชัน	87
5.1 ความหมายและประเภทของแอปพลิเคชัน	87
5.2 ตัวอย่างแอปพลิเคชันทางการศึกษา	88
5.2.1 แอปพลิเคชันที่ใช้บริหารจัดการเรียนการสอน	88
5.2.2 แอปพลิเคชันที่ใช้สร้างสื่อการสอนแบบปฏิสัมพันธ์เชิงโต้ตอบ	91
5.2.3 แอปพลิเคชันเกม	95
5.3 หลักการเลือกใช้อุปกรณ์เพื่อจัดการเรียนการสอน	96
5.4 การประยุกต์ใช้อุปกรณ์ในการสอนสังคมศึกษาแบบบริการสังคมแบบอิเล็กทรอนิกส์	99
5.4.1 การเรียนรู้โดยบริการสังคมแบบอิเล็กทรอนิกส์	100
5.4.2 เทคนิคการใช้อุปกรณ์จัดการเรียนการสอนแบบบริการสังคมแบบอิเล็กทรอนิกส์	102
สรุปท้ายบท	106
รายการอ้างอิง	107
บทที่ 6 ทักษะการใช้สื่อสังคมออนไลน์	109
6.1 ความหมายและประเภทของสื่อสังคมออนไลน์	109
6.2 ตัวอย่างสื่อสังคมออนไลน์ในการเรียนการสอน	111
6.2.1 เว็บบล็อก	111
6.2.2 บล็อกสั้น	114
6.2.3 เครือข่ายสังคมออนไลน์	117
6.2.4 เว็บแบ่งปันสื่อออนไลน์	118

สารบัญ

	หน้า
6.2.5 เว็บกลุ่มข้อมูล/ข่าวสาร	120
6.3 แนวทางการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการเรียนการสอน	121
6.3.1 การนำเว็บบล็อกมาใช้ในการเรียนการสอน	121
6.3.2 การนำบล็อกสั้นมาใช้ในการเรียนการสอน	123
6.3.3 การนำเครือข่ายสังคมออนไลน์มาใช้ในการเรียนการสอน	124
6.3.4 การนำเว็บแบ่งปันสื่อออนไลน์มาใช้ในการเรียนการสอน	124
6.3.5 การนำเว็บกลุ่มข้อมูล/ข่าวสารมาใช้ในการเรียนการสอน	125
6.4 การประยุกต์ใช้สังคมออนไลน์ในการสอนสังคมศึกษาแบบสอนคิด แก้ปัญหาอนาคต	125
6.4.1 กระบวนการสอนคิดแก้ปัญหาอนาคต	126
6.4.2 เทคนิคการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในกระบวนการสอน คิดแก้ปัญหาอนาคต	128
สรุปท้ายบท	131
รายการอ้างอิง	133
บทที่ 7 การวัดและประเมินผลด้วยปัญญาประดิษฐ์	135
7.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	135
7.1.1 หลักการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	136
7.1.2 ประเภทของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	138
7.1.3 กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	140
7.2 การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้สังคมศึกษา	142
7.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผลการเรียนรู้สังคมศึกษา	142
7.2.2 แนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการวัดและประเมินผลการ เรียนรู้สังคมศึกษา	143

สารบัญ

	หน้า
7.2.3 ข้อดีและข้อจำกัดของการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	150
สรุปท้ายบท	152
รายการอ้างอิง	153
บทที่ 8 แนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลสำหรับครู	155
8.1 แนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลสำหรับครู	155
8.1.1 หลักสูตรและบทเรียนออนไลน์สำหรับการพัฒนาตนเอง	158
8.1.2 สื่อวีดิทัศน์ออนไลน์สำหรับการพัฒนาตนเอง	172
8.2 แนวทางการปฏิบัติตนทางดิจิทัลสำหรับครู	180
8.2.1 ข้อพึงปฏิบัติในการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต	180
8.2.2 ข้อพึงปฏิบัติในการใช้งานข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่น	181
สรุปท้ายบท	183
รายการอ้างอิง	184
บรรณานุกรม	185
ดัชนีคำค้น	196
ประวัติผู้เขียน	199

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ความรู้ทางวิชาชีพ (professional knowledge)	9
1.2 ตัวอย่างความรู้ทางวิชาชีพของครูสังคมศึกษา	9
2.1 ระดับของการสอนตามแนวคิดของ Biggie (1967)	32
2.2 ตัวอย่างแบบสะท้อนผลการเรียนรู้	42
3.1 เครื่องสอน (automatic teacher) ของ Sidney Pressey	48
3.2 ความหลากหลายของนักเรียน วิธีการเรียนรู้ และผลลัพธ์การเรียนรู้	49
3.3 แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน	50
3.4 ลักษณะของ blended learning และ hybrid learning	51
3.5 ความสัมพันธ์ของ AI, machine learning และ deep learning	55
4.1 ตัวอย่างการสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บเบราว์เซอร์	68
4.2 ตัวอย่างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI)	70
4.3 ตัวอย่างการใช้ Google meet จัดการเรียนการสอน	71
4.4 ตัวอย่างการจัดการงานร่วมกันใน MS team	72
4.5 ตัวอย่างการตั้งค่าเพื่อป้องกันการประชุมของ Zoom	72
4.6 ตัวอย่างการ Skype เพื่อให้ให้นักเรียนได้พูดคุยกับวิทยากรจากภายนอก	73
4.7 ตัวอย่างการสำรวจอุทยานแห่งชาติแกรนด์แคนยอน สหรัฐอเมริกา ด้วย Google earth	73
4.8 กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบห้องเรียนกลับด้านสองทิศทาง	77
4.9 ตัวอย่างการแบ่งปันบทเรียนของนักศึกษาใน Google classroom	82
5.1 การใช้งานแอปพลิเคชัน Schoology ผ่านสมาร์ตโฟน	88
5.2 การใช้งานแอปพลิเคชัน Moodle ผ่านสมาร์ตโฟน	89
5.3 การใช้งานแอปพลิเคชัน Google classroom ผ่านสมาร์ตโฟน	90
5.4 การใช้แอปพลิเคชัน Starfish class เก็บข้อมูลความก้าวหน้าของนักเรียน	90

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
5.5 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชัน Prezi	91
5.6 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชันผ่านเว็บไซต์	92
5.7 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชัน Socrative	93
5.8 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชัน Nearpod	93
5.9 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชัน Padlet	94
5.10 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชันบนเว็บไซต์ Thinglink	94
5.11 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชัน Jamboard	95
5.12 ตัวอย่างการใช้ Kahoot ในการเรียนการสอนออนไลน์	95
5.13 ตัวอย่างคลังแบบทดสอบในแอปพลิเคชัน Quizizz	96
5.14 ตัวอย่างการใช้แอปพลิเคชัน Plickers ในห้องเรียน	96
5.15 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชัน Blooket	97
5.16 ตัวอย่างการใช้งานแอปพลิเคชัน Mentimeter	97
5.17 หลักการเลือกใช้แอปพลิเคชันในการเรียนการสอน	99
5.18 ระดับของการผสมผสานอิเล็กทรอนิกส์ของการเรียนรู้โดยบริการสังคม	101
6.1 ตัวอย่างบล็อกของ ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช ใน GotoKnow	112
6.2 ระบบการจัดการบทความ (dashboard) ใน Wordpress	113
6.3 หน้าแรกของ Blogger ที่มีแบบให้เลือกรสร้างบล็อกอย่างสะดวก	113
6.4 การโพสต์ข้อความและภาพข่าวทาง X (Twitter) ของ CNN	114
6.5 ตัวอย่างการใช้งานบล็อกสั้น Threads ผ่านทางมือถือสมาร์ทโฟน	114
6.6 หน้าแรกของ Tumblr ที่ด้านบนจะแสดงแถบรายการหมวดหมู่เนื้อหาบล็อก	115
6.7 ตัวอย่างการใช้งาน Plurk แบบไม่เปิดเผยผู้เขียน	115
6.8 ตัวอย่างการสร้างเพจเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางการสอนสังคมศึกษาใน Facebook	116

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
6.9 ตัวอย่างการเข้าใช้งานเว็บไซต์ Myspace	117
6.10 ตัวอย่างบทความเกี่ยวกับ social emotional learning ที่เขียนโดยผู้ใช้งาน หลากหลายอาชีพใน LinkedIn	117
6.11 ตัวอย่างช่องยูทิวบ์ทางการศึกษา	118
6.12 หน้าเว็บไซต์ Slideshare แสดงงานนำเสนอที่ได้รับความนิยมแต่ละหมวด	119
6.13 ตัวอย่างการค้นหารูปภาพด้วยคำค้น “social studies teaching” ใน Flickr	119
6.14 ตัวอย่างสื่อทั้งหมดที่ค้นเจอด้วยคำว่า “social studies teaching in digital age” ใน Pinterest	120
6.15 หน้าเว็บ Sanook แสดงหมวดหมู่เว็บไซต์ทั้งหมดที่เชื่อมโยงสู่เว็บอื่น ๆ	120
6.16 ตัวอย่างข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมโยงไว้ใน Linetoday	121
6.17 ตัวอย่างบทความ e-learning gamification เชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์อื่น	122
6.18 ตัวอย่างคำสำคัญ (tags) ในบล็อกของศ.พน.วิจารณ์ พานิช	123
6.19 กระบวนการสอนคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอร์เรนซ์	127
7.1 กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	140
7.2 การใช้ ChatGPT สร้างแบบทดสอบอัตนัยวิชาประวัติศาสตร์ไทย	145
7.3 การใช้ Quillionz สร้างแบบทดสอบเรื่องทวีปอเมริกาเหนือ	145
7.4 การใช้ Google forms + AI plugins สร้างแบบทดสอบปรนัย เรื่องอารยธรรม โบราณ	146
7.5 การใช้ ChatGPT สร้างเกณฑ์การประเมินการนำเสนอโครงการประวัติศาสตร์	149
7.6 การเลือกใช้เกณฑ์การประเมินใน Rubistar ประเมินการแสดงบทบาทสมมติ	149
7.7 วิธีการสร้างเกณฑ์การประเมินด้วย Monsha.ai	150
8.1 รูปแบบการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลครูและบุคลากรทางการศึกษา	157

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 โปรแกรมที่สามารถใช้บันทึกและตัดต่อวีดิทัศน์การสอน	78
5.1 ตัวอย่างการใช้แอปพลิเคชันในการเรียนรู้โดยบริการสังคมแบบอิเล็กทรอนิกส์	102
6.1 การประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในกระบวนการสอนคิดแก้ปัญหาอนาคต	128
8.1 หลักสูตร/บทเรียนออนไลน์ ช่องทางการเข้าถึง และเป้าหมายการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล	158
8.2 สื่อวีดิทัศน์ออนไลน์ ช่องทางการเข้าถึง และเป้าหมายการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล	172

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทักษะการสอน

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีการเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ซึ่ง “ครู” เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา เพราะที่มีหน้าที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเชิงวิชาการ อันจะนำไปสู่การมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังนั้นการจะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพจึงย่อมต้องพึ่งพาอาศัยครูที่มีทักษะการสอนดีและมีคุณภาพ

1.1 คำสำคัญและมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสอนมีจำนวนมาก ในที่นี้จะขออธิบายความหมายและมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องของคำที่น่าสนใจ ได้แก่ การสอน ทักษะการสอน และสมรรถนะการสอน

1.1.1 การสอน

การสอน (teaching) เป็น “ปฏิสัมพันธ์” ที่มีองค์ประกอบเป็นเนื้อหาและการสื่อสารระหว่างบุคคล (ฝ่ายหนึ่งคือ “ครู” ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ ให้อีกฝ่ายหนึ่งคือ “นักเรียน” เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้) และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ในด้านการศึกษา “การสอน” หมายถึง การจัดสถานการณ์ (situation) สภาพการณ์หรือกิจกรรม (activities) เพื่อช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดประสบการณ์ (experience) ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเรียนรู้ (learning) ได้ง่ายขึ้น (Good, 1973; Kalischuk & Thorpe, 2002)

มโนทัศน์สำคัญของการสอนมี 3 ประการ ได้แก่ 1) การสอนสัมพันธ์กับการเรียนรู้ 2) การสอนเป็นกิจกรรมโดยเจตนา และ 3) การสอนเป็นพฤติกรรมเชิงบรรทัดฐาน (normative behavior) ของมนุษย์ (The International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education, 1996)

1) การสอนสัมพันธ์กับการเรียนรู้

“การเรียนรู้” คือกระบวนการที่บุคคลได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติต่าง ๆ ผ่านการศึกษา การสังเกต การปฏิบัติ และประสบการณ์ต่าง ๆ การเรียนรู้ไม่จำกัดไว้ที่การได้รับความรู้จากการอ่านหนังสือหรือฟังบรรยายเท่านั้น แต่ยังรวมถึง การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน การสนับสนุนจากผู้คนรอบข้าง และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพราะ “การเรียนรู้ที่ดีคือการเรียนรู้ในสิ่งรอบตัวและเรียนรู้อยู่ตลอดชีวิต” (OECD, 2022)

ฉะนั้นการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้หลายวิธี และมีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลต่อการเรียนรู้ อาทิ ความสามารถทางสติปัญญา ความสนใจ ความตั้งใจของตัวบุคคล ประสบการณ์เดิมที่มีผลต่อการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และวิธีการสอน ดังนั้น การถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ จากครูจึงมีผลต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของนักเรียน

นอกจากนี้ การสอนยังเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความสำเร็จในการเรียนรู้ และส่งเสริมความเชื่อมั่นและความสนใจในการเรียนรู้ และการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ

2) การสอนเป็นกิจกรรมโดยเจตนา

การสอนเป็นการกระทำที่มีเจตนาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียน โดยครูจะต้องมีเจตนาที่ดีเพื่อให้นักเรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ของตนเอง และใช้ความรู้ที่ได้รับในการปรับปรุงชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ฉะนั้นการสอนจึงมีเจตนามุ่งเน้นไปที่นักเรียนโดยเฉพาะ โดยครูเตรียมการและวางแผนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความรู้ ความสามารถ และความสนใจของนักเรียน มีการใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ครูจะต้องสร้างความมั่นใจและความเข้าใจในนักเรียนของตน อาจมีการสร้างความสนุกสนานในการเรียนรู้ และใช้กลยุทธ์หรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะการสอนยังเป็นการกระทำที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการปรับตัว ปรับเปลี่ยน และปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนด้วย นอกจากการเตรียมการวางแผนให้เหมาะสมกับระดับความรู้ ความสามารถ และความสนใจของนักเรียน ยังต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาตามผลการเรียนรู้และความเข้าใจของนักเรียนเสมอ

3) การสอนเป็นพฤติกรรมเชิงบรรทัดฐาน

การสอนเป็นพฤติกรรมโดยสัญชาตญาณของมนุษย์และมีอยู่คู่สังคมมนุษย์มาโดยตลอด สังคมมนุษย์มีธรรมเนียมที่จะแบ่งปันความรู้และประสบการณ์กับผู้อื่น และมีความต้องการที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นพฤติกรรมเชิงบรรทัดฐาน (normative behavior) การสอนจึงเป็นวิธีการที่มนุษย์ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง โดยการสอนจะช่วยให้การถ่ายทอดความรู้และทักษะจากบุคคลที่มีประสบการณ์และความรู้มากกว่าไปสู่บุคคลที่ต้องการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ดังนั้นการสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาความรู้และทักษะของมนุษย์ทุกคนในทุกวัยและทุกสถานการณ์ชีวิต

อนึ่ง “การสอน” เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ในระบบการศึกษา ครูเรียกว่า “ครู/อาจารย์” ส่วนผู้ที่รับการสอนหรือนักเรียนเรียกว่า “นักเรียน” และจากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า การสอนมักเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ (strategy) กลวิธีสอน (method) และทักษะต่าง ๆ (teaching skills) เพราะการสอนเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน มิใช่เพียงครูอธิบายเนื้อหาความรู้ให้นักเรียนรับฟังแล้วพวกเขาจะเกิดความเข้าใจหรือการเรียนรู้ขึ้นได้โดยทันที เพราะธรรมชาติและความมั่งหวงในตัวนักเรียนแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน ฉะนั้นการสอนจึงเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างมาก

1.1.2 ทักษะการสอน

“ทักษะ” (skill) คือ ความสามารถ (ability) ความเชี่ยวชาญในการทำงาน (capability) หรือความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีความรับผิดชอบเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทักษะจึงเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะ (OECD, 2023) ซึ่งทักษะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทักษะทางปัญญาและการรู้คิด (cognitive and meta-cognitive skills) ทักษะทางอารมณ์และสังคม (social and emotional skills) และทักษะปฏิบัติและกายภาพ (practical and physical skills) (OECD, 2019)

1) ทักษะทางปัญญาและการรู้คิด (cognitive and meta-cognitive skills)

เป็นความสามารถทางสติปัญญา ครอบคลุมความรู้ ความเข้าใจ การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดสร้างสรรค์ และการคิดเพื่อการเรียนรู้และการกำกับตนเอง สามารถแบ่งเป็น (1) ทักษะทางปัญญา (cognitive skills) คือชุดของทักษะในการใช้ตัวเลข ภาษา เหตุผล และความรู้ที่ได้รับ และ (2) ทักษะการรู้คิดหรือทักษะอภิมาน (meta-cognitive skills) คือ ทักษะการเรียนรู้ที่จะใช้

ทักษะเพื่อการเรียนรู้ (learning-to-learn skills) และความสามารถในการรับรู้ความรู้ ทักษะทัศนคติ/เจตคติ และค่านิยมของตนเอง (OECD, 2019)

2) ทักษะทางอารมณ์และสังคม (social and emotional skills) เป็นความสามารถในการรับรู้ความคิดความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจผู้อื่นอย่างเห็นอกเห็นใจ และการรับรู้ความสามารถของตนเอง การมีความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะทางอารมณ์และสังคมจึงเป็นชุดความสามารถภายในบุคคลที่จะแสดงออกมาในรูปแบบความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมทางสังคมที่สอดคล้องกัน (OECD, 2019)

3) ทักษะปฏิบัติและกายภาพ (practical and physical skills) เป็นความสามารถในการสื่อสาร การใช้ข้อมูลสารสนเทศ การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมถึงชุดของความสามารถในการปฏิบัติเฉพาะทาง เช่น การเล่นกีฬา การเล่นดนตรี การจัดการแสดง และความสามารถในการปฏิบัติโดยทั่วไปใช้ชีวิตประจำวัน หรือ “ทักษะชีวิต” (life skills) เช่น การแต่งตัว การทำความสะอาด การยืดหยุ่นกล้ามเนื้อ เป็นต้น (OECD, 2019; 2016)

สำหรับ “ทักษะการสอน” (teaching skill) คือ ความสามารถต่าง ๆ ของครูในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จ (Pedings-Behling, 2019) จึงเป็นทักษะแบบองค์รวม ดังเช่น

1) ทักษะการสื่อสาร เป็นความสามารถในการนำเสนอและสื่อสารข้อมูลให้นักเรียนเข้าใจและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ทักษะการออกแบบการสอน เป็นความสามารถในการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียน และการปรับปรุงการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของนักเรียน

3) ทักษะการใช้สื่อการสอน เป็นความสามารถในการเลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมและสามารถใช้เทคโนโลยีหรือสื่อการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนได้

4) ทักษะการจัดการชั้นเรียน เป็นความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ สนุกสนาน สร้างแรงบันดาลใจ หรือสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน

5) ทักษะการวัดและประเมินผล เป็นความสามารถในการใช้เทคนิคและเครื่องมือการวัดอย่างถูกต้องและเป็นระบบ รวมถึงสามารถเลือกใช้เกณฑ์การประเมินผลที่เหมาะสมเพื่อประเมินการเรียนรู้และติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน

6) ทักษะการทำงานเป็นทีม เป็นความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย วางแผนทำงานร่วมกับเพื่อนครู ช่วยเหลือ ชี้แนะ และให้คำปรึกษาแก่กัน เพื่อร่วมกันแก้ไข ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่พบ และเพื่อปรับปรุงพัฒนาการสอนของแต่ละคนให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ทักษะการสอนจึงเป็นชุดของความสามารถหลากหลายประการ ซึ่งครูที่มีทักษะ การสอนดีจะมีความกระตือรือร้น กระฉับกระเฉง สอนได้อย่างกระจ่าง และมีกระบวนการใน การสอนเป็นอย่างดี (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2550)

นอกจากนี้ ทักษะการสอนยังเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ วิธีการ และเทคนิคการสอน เพราะความสามารถในการใช้กลยุทธ์ วิธีการ และเทคนิคต่าง ๆ อย่างชำนาญ เพื่อให้นักเรียน สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จัดเป็น “ทักษะการสอน” ด้วย ดังนั้นการฝึกฝน และพัฒนาทักษะการสอนของครูจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

การฝึกฝนและพัฒนาทักษะการสอนของครู จะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็น ประโยชน์ต่อทั้งตัวครูและนักเรียน ดังนี้

- 1) การฝึกทักษะการสอนช่วยให้ครูได้เรียนรู้เทคนิคและวิธีการที่ทันสมัยใน การสอน ทำให้สามารถปรับปรุงและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนได้
- 2) การฝึกทักษะการสอนช่วยให้ครูสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยวิธีที่เข้าใจและน่าสนใจมากขึ้น
- 3) การฝึกทักษะการสอนช่วยให้ครูสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ สร้างสรรค์และสนับสนุนการเรียนรู้ที่เป็นมิตรกับนักเรียน
- 4) การฝึกทักษะการสอนช่วยให้ครูสามารถนำเทคนิคการประเมินผลที่ทันสมัย และเหมาะสมมาใช้ในการวัดความสำเร็จของการเรียนรู้ของนักเรียน
- 5) การฝึกทักษะการสอนช่วยให้ครูมีความมั่นใจในการสอนและการนำเสนอ เนื้อหาการเรียนรู้ ทำให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของนักเรียนได้อย่าง เหมาะสม

สรุปได้ว่า ทักษะการสอน เป็นคุณลักษณะเชิงความชำนาญเฉพาะบุคคลที่ สามารถเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาให้เพิ่มมากขึ้นได้ ตลอดจนควรฝึกฝนให้สามารถปฏิบัติใช้ใน สถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเสมือนการพัฒนาประสิทธิภาพทางการสอน หรือสมรรถนะการสอน (teaching competence) ของครูไปพร้อมกันด้วย

1.1.3 สมรรถนะการสอน

McClelland (1973) นักจิตวิทยาที่เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับสมรรถนะในการทำงาน และมีความเชื่อว่า “สมรรถนะ” (competency) สำคัญมากกว่า “ความฉลาด” (intelligence) กล่าวไว้ว่า “สมรรถนะคือคุณลักษณะพื้นฐาน (underlying characteristic) ของบุคคลที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานหรือเหนือกว่ามาตรฐาน” ซึ่ง “คุณลักษณะพื้นฐาน” คือ บุคลิกลักษณะในส่วนลึกและคงทนซึ่งซ่อนอยู่ภายในตัวแต่ละบุคคล ฉะนั้นสมรรถนะ จึงเกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ/เจตคติของแต่ละบุคคล และความสามารถในการประยุกต์ใช้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ในการทำงานหรือสถานการณ์เฉพาะจนประสบความสำเร็จ

ในด้านการศึกษา “สมรรถนะการสอน” (teaching competency) หมายถึง ความสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ/เจตคติ ในการจัดการเรียนการสอนของครูที่ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้หรือประสบความสำเร็จ โดยคุรุสภาใช้คำว่า “สมรรถนะทางวิชาชีพ” และให้ความหมายว่า ความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ การปฏิบัติงาน และการปฏิบัติตนตามมาตรฐานวิชาชีพครูที่คุรุสภากำหนด (ราชกิจจานุเบกษา, 2566) ซึ่งมาตรฐานวิชาชีพจำแนกได้เป็น 1) มาตรฐานความรู้ และ 2) ประสบการณ์วิชาชีพครู (ราชกิจจานุเบกษา, 2563)

1) มาตรฐานความรู้ ครูต้องมีสมรรถนะต่าง ๆ ได้แก่

1.1) รอบรู้บริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา

1.2) ประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้

1.3) ช่วยเหลือและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนให้เต็มตามศักยภาพได้

1.4) ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

1.5) รอบรู้ในเนื้อหาของสาขาวิชาเอกที่สอน และบูรณาการองค์ความรู้ในวิชาเอกสำหรับการเรียนการสอนได้

1.6) วิเคราะห์ จัดทำ ใช้ ประเมิน และพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาได้

1.7) จัดทำแผนการเรียนรู้ และนำแผนการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริงได้อย่างเหมาะสมกับนักเรียน

1.8) บริหารจัดการชั้นเรียนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้

1.9) ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารได้

- 1.10) แสวงหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้แก่นักเรียนได้
- 1.11) ประยุกต์ใช้ หรือพัฒนาสื่อ และนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน
ได้
- 1.12) วัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน และนำผลการประเมินไปใช้
ในการพัฒนานักเรียนได้
- 1.13) เลือกใช้ผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้
- 1.14) ทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และพัฒนานักเรียนได้
- 1.15) ใช้ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนภาษาไทย และ
ภาษาอังกฤษ เพื่อการสื่อความหมายได้อย่างถูกต้องในการเรียนการสอน หรือที่เกี่ยวข้องกับ
วิชาชีพครูและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา
- 1.16) จัดการคุณภาพ พัฒนา และประเมินคุณภาพการจัดกิจกรรม
การเรียนรู้ได้

2) มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพครู นักศึกษาวิชาชีพครูที่ฝึกประสบการณ์
วิชาชีพในสถานศึกษาต้องมีสมรรถนะต่าง ๆ ทั้งในด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู ด้านการจัด
การเรียนรู้ ด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน และด้านจรรยาบรรณทางวิชาชีพ ดังนี้

- 2.1) มุ่งมั่นพัฒนานักเรียนด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู
- 2.2) ส่งเสริมการเรียน เอาใจใส่ และยอมรับความแตกต่างของนักเรียนแต่ละ
บุคคล
- 2.3) สร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนให้เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ และผู้สร้างนวัตกรรม
- 2.4) พัฒนาดตนเองให้มีความรอบรู้ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม
จริยธรรม และเป็นพลเมืองดี
- 2.5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรสถานศึกษา
- 2.6) การจัดทำแผนการสอนและจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา
นักเรียนตามความถนัด และความสนใจ ให้มีปัญญารู้คิด มีความเป็นนวัตกร และมีความสุขใน
การเรียนรู้
- 2.7) ดูแล ช่วยเหลือ พัฒนา และรายงานผลการพัฒนานักเรียนเป็น
รายบุคคลอย่างเป็นระบบ
- 2.8) วิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ต่อ
การเรียนรู้ของนักเรียน

- 2.9) ทำงานเป็นที่มออย่างสร้างสรรค์ และร่วมกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพ
- 2.10) สื่อ และการวัดการประเมินผลการเรียนรู้
- 2.11) การบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอน
- 2.12) การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้
- 2.13) ร่วมมือกับผู้ปกครองในการพัฒนา และแก้ปัญหาให้นักเรียนให้มี

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

2.14) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพของนักเรียน

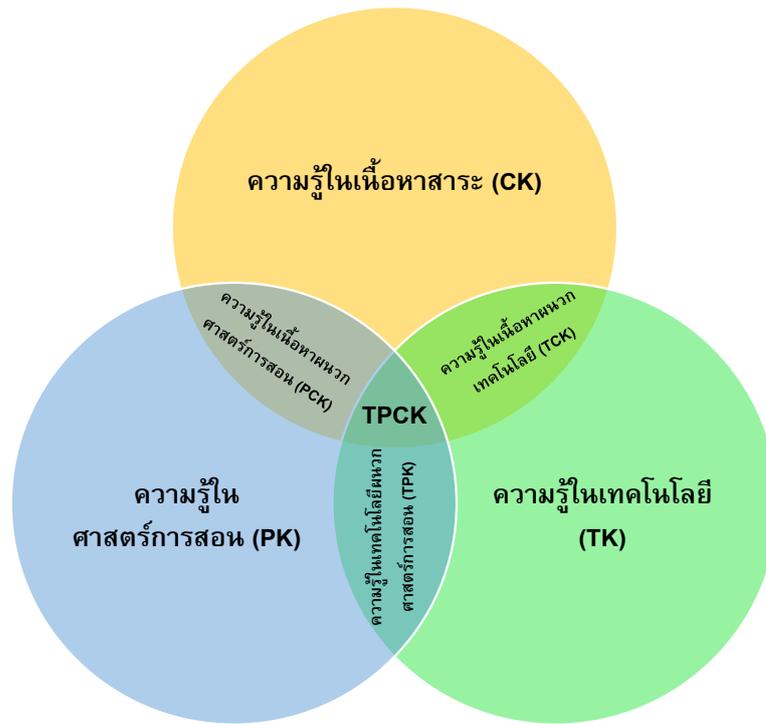
2.15) ศึกษา เข้าถึงบริบทของชุมชน และสามารถอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2.16) ส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.17) ประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู

สมรรถนะเหล่านี้สะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของครูประจำการและก่อนประจำการ (นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู) จะต้องปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานอย่างไร อย่างไรก็ตาม ใดก็ดี ครูและ/หรือนักศึกษาวิชาชีพครูจะปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จ (ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์หรือเหนือกว่าเกณฑ์) นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้านดังนี้

1) ด้านความรู้ทางวิชาชีพ (professional knowledge) ประกอบด้วย ความรู้ในเนื้อหาการสอน (content knowledge: CK) ความรู้ในศาสตร์การสอน (pedagogical knowledge: PK) ความรู้ในเทคโนโลยี (technological knowledge: TK) และความรู้ที่บูรณาการความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ในเนื้อหาผนวกศาสตร์การสอน (pedagogical content knowledge: PCK) ความรู้ในเนื้อหาผนวกเทคโนโลยี (technological content knowledge: TCK) ความรู้ในเทคโนโลยีผนวกศาสตร์การสอน (technological pedagogical knowledge: TPK) และ ความรู้ในเนื้อหาผนวกศาสตร์การสอนและเทคโนโลยี (technological pedagogical content knowledge: TPCK) (Shulman, 1987; Suyanto & Wibowo, 2018) ดังภาพที่ 1

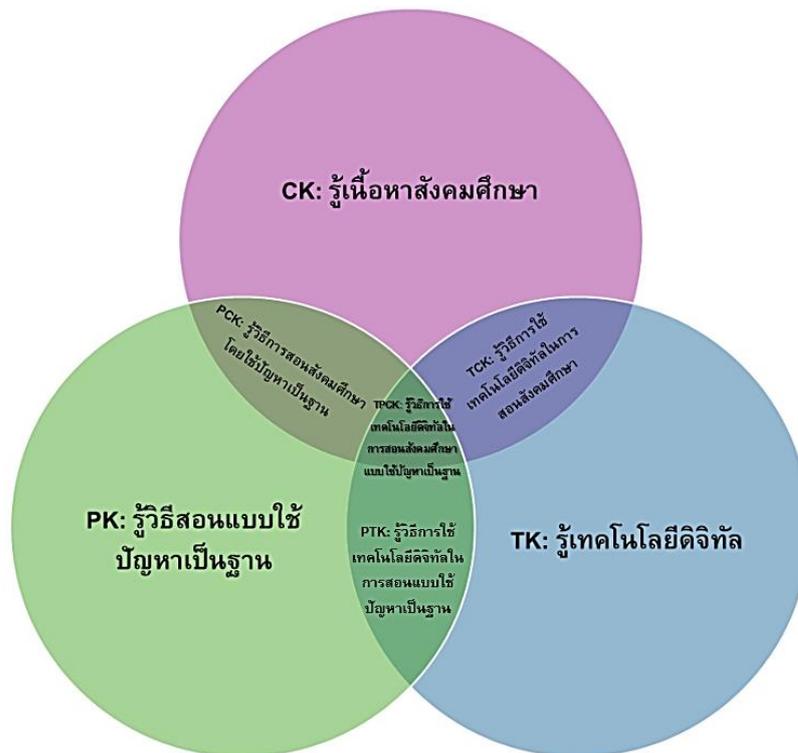

ภาพที่ 1.1 ความรู้ทางวิชาชีพ (professional knowledge)

(ดัดแปลงจาก Suyanto and Wibowo, 2018)

ความรู้ทางวิชาชีพแต่ละด้าน สามารถยกตัวอย่างทางการสอนสังคมศึกษาได้ดัง

ภาพที่ 1.2

ภาพที่ 1.2 ตัวอย่างความรู้ทางวิชาชีพของครูสังคมศึกษา

2) ด้านทักษะการปฏิบัติทางวิชาชีพ (professional practice) คือ ทักษะต่าง ๆ ที่ครูปฏิบัติเพื่อจัดการเรียนการสอน เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการจัดการชั้นเรียน เป็นต้น

3) ด้านคุณลักษณะและค่านิยมทางวิชาชีพ (professional valued and attributes) คือ จรรยาบรรณทางวิชาชีพครู และบุคลิกลักษณะของครูที่สนับสนุนให้นักเรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยความรู้ความสามารถสำคัญหลายประการ ประการหนึ่งในนั้นคือความรู้เกี่ยวกับเทคนิคและความชำนาญทางทักษะการสอน ซึ่งแม้ว่าเทคนิคกับทักษะการสอนจะไม่ใช้สิ่งเดียวกันแต่ก็เป็นสิ่งที่ขาดจากกันไม่ได้ ซึ่ง ทักษะการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งที่บ่งชี้ให้เห็นถึง “สมรรถนะของครู” (teacher's competencies) และเป็นทักษะทางวิชาชีพ (professional skills) อย่างไรก็ตาม ทักษะการสอนเป็นคุณลักษณะเชิงความชำนาญเฉพาะตน ที่สามารถเรียนรู้ ผักผ่อนหรืออบรมให้เชี่ยวชาญขึ้นได้ ฉะนั้นทักษะการสอน สมรรถนะการสอน ตลอดจนคุณลักษณะของครู จึงถูกนำมาอภิปรายในวงกว้าง เพราะทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ “การสอนดีมีประสิทธิภาพ”

1.2 คุณลักษณะทางการสอนของครู

พระบรมราชาธิราชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่พระราชทานแก่ครูอาวุโส เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2521 ความตอนหนึ่งว่า

“ความเป็นครูนั้นประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่มีคุณค่าสูงหลายอย่าง อย่างหนึ่งได้แก่ **ปัญญา** คือความรู้ที่ดีที่ประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ที่แน่นแฟ้น กระฉ่างแจ่มใสในใจรวมทั้งความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนกิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่างได้ โดยถูกต้อง ด้วยเหตุผลอย่างหนึ่งได้แก่ **ความดี** คือ ความสุจริต ความเมตตากรุณา เห็นใจ และปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยเสมอหน้า อีกอย่างหนึ่งได้แก่ **ความสามารถ** ที่จะเมื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนเองไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้ว ย่อมฉายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย ผู้ที่มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัว นอกจากจะมีความดีด้วยตนเองแล้ว ยังจะช่วยให้ทุกคนที่

มีโอกาสเข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบรรลุถึงความดีความเจริญไปด้วย”

(ธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2562: 7)

สะท้อนให้เห็นว่าครูที่ดีจำเป็นต้องคุณลักษณะหลายประการ โดยคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือ คุณลักษณะทางการสอนที่หมายถึงบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวของครูที่ทำให้นักเรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้หรือประสบความสำเร็จมากที่สุด แบ่งเป็นบุคลิกส่วนตัว (personal characteristics) และบุคลิกทางวิชาชีพ (professional characteristics)

1.2.1 บุคลิกส่วนตัว (personal characteristics)

บุคลิกส่วนตัวของครู คือ คุณสมบัติทางจิตใจ ความคิด หรือพฤติกรรมที่คงทนจนเป็นนิสัย ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวที่สนับสนุนความสามารถทางการสอน ได้แก่

1) ความหลงใหลหรือมีใจรักในการสอน ครูที่มีใจรักในการสอนจะมีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ และมีเพียรพยายามในการพัฒนาตนเอง ทำให้มีความรู้ลึกซึ้งในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่จะสอน (Fried, Mansfield, & Dobozy, 2015) ทำให้สามารถถ่ายทอดเนื้อหาความรู้และสร้างแรงบันดาลใจแก่นักเรียนได้ อีกทั้งการใฝ่เรียนรู้และเปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอยังช่วยฝึกฝนให้ครูยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อีกด้วย

2) อารมณ์ขัน ครูที่มีอารมณ์ขันและสามารถใช้อารมณ์ขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือใช้จัดการสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม จะสามารถใช้อารมณ์ขันจัดการชั้นเรียน เช่น กระตุ้นนักเรียน ลดความวิตกกังวล สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน รวมถึงใช้อารมณ์ขันสร้างความสัมพันธ์ทางบวกกับเพื่อนร่วมงานได้ เป็นต้น (Makewa, Role, & Genga, 2011)

3) ความเข้มแข็งอดทน ครูที่มีความอดทนจะสามารถทำงานอย่างมุ่งมั่น แม้จะเผชิญกับอุปสรรคหรือสถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อน (Cubero, 2021) ครูที่มีความเข้มแข็งและอดทนสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียน และสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่นักเรียน เพราะนักเรียนจะเห็นว่าความพยายามและการทำงานหนักสามารถสร้างความสำเร็จ

4) ความมั่นคงทางอารมณ์ ครูที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ จะมีลักษณะสุขุม มีสติ และควบคุมตนเองได้ดี จึงทำให้สามารถทำงานอย่างไม่วิตกกังวล สามารถรับฟังและเข้าใจอารมณ์ของนักเรียน สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับ

นักเรียน (Wettstein, Ramseier, & Scherzinger, 2021) และยังส่งเสริมมุมมองหรือทัศนคติที่ดีต่อเด็ก และมีความเมตตาต่อนักเรียน

5) ความเข้าใจผู้อื่น ครูที่สามารถรับรู้และตีความอารมณ์ ความคิด และความรู้สึกของผู้อื่น ตลอดจนเข้าใจสถานการณ์หรือบริบทที่เกี่ยวข้อง จะสามารถโต้ตอบหรือแสดงพฤติกรรมทางสังคมได้อย่างเหมาะสม ลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความฉลาดทางสังคม (social intelligence) และจะทำให้ครูสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น (สุทธิพร แทนทอง, 2565)

6) การชอบเข้าสังคมหรือกล้าแสดงออก นักเรียนชื่นชอบครูที่เปิดเผย กล้าแสดงออก ชอบเข้าสังคม เพราะครูที่เก็บตัวมักอคติหรือเป็นปรีภัยต่อสังคม ไม่ไว้วางใจ/ไม่เชื่อใจใคร ครูที่มีบุคลิกเช่นนี้มักสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อึดอัดตึงเครียด (Eryilmaz, 2014) ฉะนั้นหากครูเป็นผู้ที่ชอบเข้าสังคม ชอบพบปะพูดคุยกับผู้อื่น หรือชอบอยู่ในกลุ่มคน จะมีบุคลิกที่เป็นมิตร น่าคบหา และนักเรียนจะไว้วางใจและกล้าที่จะซักถามเมื่อสงสัย หรือขอคำปรึกษาชี้แนะทางการเรียน

7) จิตสำนึกและความรับผิดชอบ การเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ดีเป็นคุณลักษณะสำคัญทุกคน เพราะจิตสำนึกเป็นรากฐานของความมีวินัยและความรับผิดชอบ ครูที่มีจิตสำนึกจะตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อการสอนและต่อนักเรียน มีศรัทธาต่อวิชาชีพ แล้วเตรียมการสอนและพัฒนานักเรียนอย่างเต็มความสามารถ (ภควัต ศรียารัตน์, 2559)

1.2.2 บุคลิกทางวิชาชีพ (professional characteristics)

บุคลิกทางวิชาชีพ คือ ลักษณะที่เกี่ยวกับการทำงานหรืออาชีพของบุคคล อาจเป็นคุณสมบัติทางทักษะ ความรู้ หรือประสบการณ์ทางวิชาชีพ ที่สนับสนุนให้ครูสามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1) ความรอบรู้วิทยาการต่าง ๆ ความถ่องแท้ในเนื้อหาวิชาที่สอนสัมพันธ์กับความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครู (Sibuyi, 2013) เพราะครูที่มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาสอนเป็นอย่างดีจะค้นหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อสอนเนื้อหาเหล่านั้น และทำให้นักเรียนเข้าถึง/เข้าใจได้อย่างเหมาะสม (Mishra & Koehler, 2006) นอกจากนี้ครูที่ดีจะรอบรู้ในวิธีวิทยาการสอน มีความสามารถในการใช้กลยุทธ์และเทคนิคการสอน และมีความรู้อย่าง

กว้างขวาง โดยเฉพาะเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอน เพื่อจะนำความรู้มาแนะนำแก่นักเรียน หรือบูรณาการความรู้ต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน

2) การเห็นคุณค่าและความสำคัญของเวลา เวลาที่มีความสำคัญมากต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ตั้งแต่การวางแผนการสอนก่อนล่วงหน้า การจัดการหรือบริหารเวลาการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสอนให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่คงทน ล้วนมีเวลาเป็นเงื่อนไขสำคัญ หากครูมีทักษะในการวางแผนและจัดการเวลาอย่างเหมาะสม จะทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จได้ (Cubero, 2021) รวมถึงความตรงต่อเวลา เพราะการเข้าสอนตรงเวลาเป็นอีกคุณสมบัติสำคัญของครูที่ดี

3) การรู้จักนักเรียนอย่างถ่องแท้ การวางแผนการสอนครูต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างนักเรียน อาทิ ความสนใจ ความถนัด ระดับความรู้ สถิติปัญญา ความสามารถ ภูมิหลังทางครอบครัว ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อความสำเร็จของการเรียนการสอน (ธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2562) การรู้จักนักเรียนแต่ละคนอย่างชัดเจนจะทำให้ครูช่วยเหลือแนะนำ และวางแผนการสอนได้ตามเหมาะสมตามความแตกต่างหลากหลาย และพัฒนาให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพของแต่ละคน

4) เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพและความเป็นแบบอย่าง ครูที่มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพจะขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบในการสอน (ธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2562) นอกจากนี้ความภาคภูมิใจในวิชาชีพยังสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีของครูด้วย เมื่อครูมีความเป็นแบบอย่างที่ดีย่อมสร้างความเชื่อมั่นและความเคารพจากนักเรียน อาจสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามอย่างครูต้นแบบที่เขาเคารพศรัทธา

5) ความสามารถในการพูด การสื่อสารที่ดีจะช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การพูดเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจต่อการเรียน (ธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2562) การพูดอย่างชัดเจนและมีความกระตือรือร้นยังช่วยให้ครูสามารถสร้างบรรยากาศเรียนรู้ที่ดี และสามารถสร้างความสนใจและความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้ดีขึ้นด้วย อนึ่ง ครูควรเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนในการใช้ภาษาและการสื่อสารอย่างถูกต้องและมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างพฤติกรรมที่ดีให้กับนักเรียนด้วย

6) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ครูที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะสามารถวางแผนการสอนที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ให้กับนักเรียนได้ สามารถสร้างการเรียนรู้ที่เป็นไปในทิศทางที่ไม่ซ้ำซ้อน สามารถปรับบทเรียนให้มีความทันสมัยและยืดหยุ่น ทั้งนี้ความคิด

สร้างสรรค์ยังเชื่อมโยงกับการคิดแก้ปัญหา ฉะนั้นครูที่มีความคิดสร้างสรรค์จะสามารถคิดแก้ปัญหาและสามารถคิดผลิตนวัตกรรมการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนได้ (Yamin, 2017)

นอกจากคุณลักษณะข้างต้น ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่กล่าวถึงบุคลิกลักษณะทางการสอนของครูเช่นกันเรียกว่า **คุณฐานิยมธรรม** (สุรางค์ ธรรมโฆหาร, 2565) คือ หลักธรรมว่าด้วยคุณสมบัติ/คุณลักษณะของครูที่ดี 7 ประการ ได้แก่

- 1) ปิโย คือ การทำตัวให้เป็นที่รักแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป
- 2) ครุ คือ การเป็นผู้ที่มีความหนักแน่น มีจิตใจมั่นคง มีความรู้ และนำเคารพ
- 3) ภาวนีโย คือ การได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความประพฤติอันดีงาม
- 4) วัตตา คือ การเป็นผู้มีความมานะในการตักเตือนสั่งสอน โดยไม่เกรงกลัวว่าจะถูกเกลียดหรือโกรธ มีความเฉลียวฉลาดในการใช้คำพูด
- 5) วจนกขโม คือ เป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำ พร้อมรับฟัง และให้คำปรึกษา
- 6) คัมภีรัญจ กถัง กัตตา การรู้จักสอนจากง่ายไปหายาก มีความสามารถอธิบายเนื้อหาที่ซับซ้อนให้เข้าใจ
- 7) โน จัญญาเน นิโยชเย คือ การแนะนำไปในทางที่ถูก การไม่ชักนำในเรื่องเหลวไหลหรือไปในทางไม่ดี

จะเห็นว่า คุณลักษณะทางการสอนของครู เป็นคุณสมบัติทั้งด้านปัญญา จิตใจ และความสามารถเฉพาะตนของครู แต่คุณลักษณะเหล่านั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัจจัยความสำเร็จทางการสอนของครู เพราะในการจัดการเรียนการสอนยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้บรรลุตามเป้าหมาย โดยเฉพาะหลักการพื้นฐานของการสอนที่ครูยึดถือปฏิบัติ หากเป็นแนวทางปฏิบัติที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมทำให้นักเรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้และประสบความสำเร็จ

1.3 การสอนสังคมศึกษา

1.3.1 ขอบเขตวิชาสังคมศึกษา

วิชาสังคมศึกษามีขอบเขตกว้างขวางมากเท่ากับทุกสิ่งทุกอย่างในโลก มีความยาวนานและลึกซึ้งคิดเป็นระยะเวลาล้าน ๆ ปี ก่อนประวัติศาสตร์ ไปจนถึงการเตรียมการเพื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติในอนาคต ดังนั้นจึงต้องหลอมรวมศาสตร์ในสาขาสังคมศาสตร์ต่าง ๆ และศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยกันเป็นสหวิทยาการและเรียบเรียงเนื้อหา

เข้าด้วยกันอย่างสัมพันธ์สอดคล้องต่อเนื่องและเป็นเหตุผลต่อกัน โดยมีความคิดรวบยอด และหลักการใดหลักการหนึ่งเป็นแกนกลาง แม้ในบางครั้งจะให้น้ำหนักหรือเน้นเนื้อหาจากแขนงวิชาใดวิชาหนึ่ง แต่จะนำจากวิชาสังคมศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนหรือขยายให้สอดคล้องกันเพื่อให้เกิดความชัดเจน มองเห็นทิศทางในการจัดการเรียนการสอนไปในแนวทางเดียวกัน วิธีนี้จึงมีลักษณะเป็นการบูรณาการ (integrated) การสอนในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาในรายวิชาบังคับและวิชาบังคับเลือกอีกมากมายสำหรับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา จึงต้องมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน

ทั้งนี้ขอบเขตวิชาสังคมศึกษายังเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ที่เลือกเฟ้นและปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เนื้อหาส่วนใหญ่ ได้แก่

- 1) ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องอดีตของมนุษย์
- 2) ภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแผ่นดินที่อยู่อาศัย
- 3) หน้าที่พลเมือง เป็นการศึกษาเรื่องสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์
- 4) สังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันของมนุษย์และกระบวนการทางสังคม
- 5) มานุษยวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน
- 6) เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิต การแจกจ่าย การใช้สิ่งที่มีค่าในการแลกเปลี่ยน และปรากฏการณ์ทางสังคมอันเกิดจากกิจกรรมดังกล่าว

สรุปได้ว่าวิชาสังคมศึกษามีลักษณะเนื้อหาแบบบูรณาการความรู้ที่คัดสรรมาอย่างเหมาะสม เพื่อการเป็นพลเมืองดีที่รอบรู้และมีความรับผิดชอบ จากกลุ่มวิชาสาขา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary) และบูรณาการ (integrated) โดยเน้นเนื้อหา ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์พื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม และวิธีการทางสังคมศาสตร์ต่าง ๆ บนพื้นฐานที่ว่าสังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั่วไปและเป็นการเตรียมพลเมืองให้มีส่วนร่วมในสังคมแบบประชาธิปไตย

1.3.2 หลักการพื้นฐานของการสอนสังคมศึกษา

หลักการพื้นฐานของการสอน หมายถึง แนวคิดที่ครูต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เป็นเสมือนหัวใจสำคัญของการสอนแต่ละสาระวิชา ทั้งนี้แต่ละสาระวิชาย่อมมีหลักการพื้นฐาน

ของการสอนที่แตกต่างกันไปตามธรรมชาติของเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของวิชา ในที่นี้จะกล่าวถึงหลักการพื้นฐานของการสอนสังคมศึกษา ตามที่สภาสังคมศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Council for Social Studies: NCSS) (1994) ได้ระบุไว้ว่ามี 5 ประการดังนี้

1) การสอนอย่างมีความหมาย (meaningful) หมายถึง การสอนที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจและนำความรู้ไปใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่จดจำข้อมูลและสอบผ่านเพียงอย่างเดียว การสอนแบบมีความหมายมุ่งเน้นการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของนักเรียน นอกจากนี้ยังเน้นการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมที่มีอยู่ และการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง ฉะนั้นการสอนอย่างมีความหมายจึงช่วยสร้างการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของนักเรียน โดยเฉพาะความรู้และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

2) การสอนแบบบูรณาการเชิงมานุษยนิยม (integrative humanistic teaching) เป็นแนวทางการสอนที่เน้นการพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นมนุษย์ของนักเรียน โดยให้ความสำคัญกับความเข้าใจและความรู้ของนักเรียน และสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พวกเขาต้องการ หลักการสำคัญของการสอนแบบบูรณาการเชิงมานุษยนิยม คือ การเคารพและสนับสนุนความเป็นมนุษย์ของนักเรียน การสนับสนุนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ที่มีความหมายและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นมนุษย์มากขึ้น

3) การสอนที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม (value-based teaching) เป็นการสอนที่เน้นการส่งเสริมคุณค่าและคุณธรรมที่ดีให้กับนักเรียน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาจริยธรรมและจิตวิญญาณของนักเรียน การสอนแบบนี้มุ่งเน้นที่จะสร้างนักเรียนที่มีความรับผิดชอบทางสังคมและมีคุณค่าที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น การสอนที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมมักใช้การสื่อสารและการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาจริยธรรม การสอนที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมมักใช้เรื่องราว การเล่าเรื่อง และกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณค่าและจริยธรรม อาทิ การอ่านเรื่องราวที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับคุณค่าและจริยธรรม การสนับสนุนกิจกรรมที่เน้นคุณค่าและจริยธรรม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมและคุณค่าที่ดีให้กับนักเรียน การสอนแบบนี้มีประโยชน์ในการสร้างนักเรียนที่มีคุณค่าที่ดีและมีจริยธรรมและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่

4) การสอนอย่างท้าทาย (challenging teaching) หมายถึงการสอนที่มุ่งเน้นการกระตุ้นความคิด การแก้ปัญหา และการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสติปัญญาของนักเรียน

การสอนแบบนี้มักจะใช้วิธีการที่ทำให้นักเรียนให้คิดอย่างสร้างสรรค์และแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เช่น การให้โจทย์หรือโจทย์การเรียนที่ต้องการการคิดอย่างลึกซึ้งและการแก้ปัญหาที่ไม่เป็นไปตามแบบแผน การสอนอย่างทำทำมักใช้เครื่องมือและเทคนิคที่ทำให้นักเรียนให้พัฒนาทักษะและความสามารถอย่างเต็มที่ เป็นต้น นอกจากนี้ การสอนแบบนี้ยังสามารถสร้างการกระตุ้นทางอารมณ์และสติปัญญาของนักเรียนให้เติบโตและพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้ การสอนแบบนี้มีประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและการพัฒนาทักษะทางการคิด (critical thinking) และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนให้กับนักเรียน โดยเฉพาะในโลกที่ต้องการความสามารถในการแก้ปัญหาและการคิดอย่างสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

5) การสอนที่เน้นการลงมือปฏิบัติ (active) หมายถึงการสอนที่ให้โอกาสแก่นักเรียนในการทำกิจกรรมหรือปฏิบัติจริง เพื่อให้พัฒนาทักษะและความรู้ที่เป็นประโยชน์ การเรียนรู้จากปฏิบัติจริงช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ทางการปฏิบัติที่สำคัญและช่วยในการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้น การสอนที่เน้นการลงมือปฏิบัติมักจะใช้เทคนิคการเรียนรู้ที่เน้นการทำงานจริง อาทิ การปฏิบัติการทดลอง การฝึกฝนทักษะการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง, การทำโปรเจกต์หรืองานวิจัย นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนทักษะทางปฏิบัติ อาทิ การฝึกทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง และการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ การสอนที่เน้นการลงมือปฏิบัติมีประโยชน์ในการพัฒนาทักษะทางปฏิบัติ การแก้ปัญหา การคิดเชิงวิเคราะห์ และการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและการทำงานในอนาคต

อย่างไรก็ดี การสอนสังคมศึกษายังมีหลักการพื้นฐานอื่น ๆ ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมและสังคม: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมและสังคมของประเทศและโลกในปัจจุบัน

2) การสร้างความเข้าใจในปัญหาทางสังคม: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้าง ความเข้าใจในปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

3) การสร้างความเข้าใจในการดำเนินการทางการเมือง: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้าง ความเข้าใจในการดำเนินการทางการเมืองของประเทศและโลก

4) การสร้างทักษะการวิจัย: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้างทักษะการวิจัยเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถสืบค้นข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การสร้างทักษะการวิเคราะห์: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้างทักษะการวิเคราะห์เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมและหาทางแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) การสร้างทักษะการแก้ไขปัญหา: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้างทักษะการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) การสร้างทักษะการสื่อสาร: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้างทักษะการสื่อสารเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถสื่อสารและเป็นผู้นำเสนอได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) การสร้างทักษะการทำงานร่วมกัน: การสอนสังคมศึกษาควรเน้นการสร้างทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถทำงานร่วมกันในทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นว่าการสอนสังคมศึกษามีหลักการพื้นฐานที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและธรรมชาติวิชาที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม รวมถึงประวัติศาสตร์ของมนุษย์ วัฒนธรรม สังคม สัตว์ และธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อเข้าใจพฤติกรรม ความคิด และความรู้สึกของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ และเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจและการรับรู้ที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การสอนสังคมศึกษาจึงมีหลักการที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลและสังคมในทุก ๆ ด้าน

สรุปท้ายบท

การสอน (teaching) หมายถึง การจัดสถานการณ์ สภาพการณ์ หรือกิจกรรมเพื่อช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดประสบการณ์ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเรียนรู้ได้งายขึ้น มโนทัศน์สำคัญของการสอนมี 3 ประการ ได้แก่ 1) การสอนสัมพันธ์กับการเรียนรู้ 2) การสอนเป็นกิจกรรมโดยเจตนา และ 3) การสอนเป็นพฤติกรรมเชิงบรรทัดฐานของมนุษย์ ทั้งนี้การสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนจึงเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ กลวิธีสอนและทักษะต่าง ๆ ซึ่ง “ทักษะ” คือ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการทำงาน หรือความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีความรับผิดชอบเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทักษะจึงเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะ และทักษะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทักษะทางปัญญาและการรู้คิด ทักษะทางอารมณ์และสังคม และทักษะปฏิบัติและกายภาพ โดย **ทักษะการสอน (teaching skill)** คือ ความสามารถต่าง ๆ ของครูในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จ ลักษณะเป็นทักษะแบบองค์รวมและเป็นคุณลักษณะเชิงความชำนาญเฉพาะบุคคลที่สามารถเรียนรู้ ผึกฝน และพัฒนาให้เพิ่มมากขึ้นได้ ส่วน **สมรรถนะการสอน (teaching competency)** หมายถึง ความสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ/เจตคติ ในการจัดการเรียนการสอนของครูที่ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้หรือประสบความสำเร็จมากที่สุด ซึ่งครูสภาวะบุสมรรถนะตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครูที่สะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของครูประจำการและก่อนประจำการ (นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู) ซึ่งการจะปฏิบัติได้สำเร็จหรือมีประสิทธิภาพต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้านได้แก่ ความรู้ทางวิชาชีพ ทักษะการปฏิบัติทางวิชาชีพ และคุณลักษณะและค่านิยมทางวิชาชีพ

คุณลักษณะทางการสอนของครู แบ่งเป็น 1) บุคลิกส่วนตัว คือคุณสมบัติทางจิตใจ ความคิด หรือพฤติกรรมที่คงทนจนเป็นนิสัย ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวที่สนับสนุนความสามารถทางการสอน เช่น มีใจรักการสอน มีอารมณ์ขัน สุขุม อดทน ชอบเข้าสังคม เข้าใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบ เป็นต้น และ 2) บุคลิกทางวิชาชีพ คือลักษณะที่เกี่ยวกับการทำงานหรืออาชีพของบุคคล อาจเป็นคุณสมบัติทางทักษะ ความรู้ หรือประสบการณ์ทางวิชาชีพ ที่สนับสนุนให้ครูสามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น รอบรู้ สามารถบริหารเวลา รู้จักนักเรียนของตนอย่างถ่องแท้ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ เป็นแบบอย่างที่ดี มีความสามารถในการพูด และมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงครูที่มี “คุณฐานิยมธรรม” คือ หลักธรรมว่าด้วยคุณสมบัติ/คุณลักษณะของครูที่ดี 7 ประการ ได้แก่ ปิโย (น่ารัก เป็นมิตร) คุรุ (นำเคารพ) ภาวนีโย (นำยก

ย่อง) วัตตา (พูดชี้แนะแจ่มแจ้ง) วจนักขโม (อดทน รับผิดชอบ และให้คำปรึกษา) คัมภีร์โยจ กถัง กัตตา (อธิบายเนื้อหาที่ซับซ้อนให้เข้าใจ) และ โน จัฏฐาเน นโยชเย (ไม่ชักนำในเรื่องเหลวไหลหรือไปในทางไม่ดี) ตลอดจนครูที่มีปัญญา ความดี และความสามารถ

การสอนสังคมศึกษา ที่มีเนื้อหาเป็นการศึกษาเชิงบูรณาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งความมุ่งหมายเบื้องต้นของสังคมศึกษาคือ ช่วยให้เยาวชนพัฒนาความสามารถที่จะตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลความรู้ และการใช้เหตุผลเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมในฐานะพลเมืองดีของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเป็นประชาธิปไตยในโลกเสรี ดังนั้นครูต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่ การสอนอย่างมีความหมาย (meaningful) การสอนแบบบูรณาการเชิงมานุษยนิยม (integrative humanistic teaching) การสอนที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม (value-based teaching) การสอนอย่างท้าทาย (challenging teaching) และการสอนที่เน้นการลงมือปฏิบัติ (active) ตลอดจนการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมและสังคม การสร้างความเข้าใจในปัญหาทางสังคม การสร้างความเข้าใจในการดำเนินการทางการเมือง การสร้างทักษะการวิจัย การสร้างทักษะการวิเคราะห์ การสร้างทักษะการแก้ไขปัญหา การสร้างทักษะการสื่อสาร และการสร้างทักษะการทำงานร่วมกัน ที่จัดเป็นหลักการพื้นฐานของการสอนสังคมศึกษา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ภควัต ศรียารัตน์. (2559). การวิเคราะห์องค์ประกอบของจิตสำนึกความเป็นครูรุ่นใหม่. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ราชกิจจานุเบกษา. (2566). ประกาศคณะกรรมการคุรุสภาเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบ และประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2566. สืบค้น 23 ธันวาคม 2566, จาก <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140D082S0000000001400.pdf>

_____. (2563). ประกาศคณะกรรมการคุรุสภาเรื่องรายละเอียดมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครูตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. สืบค้น 23 ธันวาคม 2566, จาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/109/T_0010.PDF

สุทธิพร แทนทอง. (2565). ความฉลาดทางสังคม: คุณลักษณะสำคัญของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 16(3), 270-284.

สุรางค์ ธรรมโหวาร. (2565). คุณลักษณะความเป็นครูที่เสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ในยุคการศึกษา 4.0. วารสารคุรุศาสตร์สาร, 16(1), 1-13.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). หลักการสอน (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ภาษาอังกฤษ

Anderson, L. W. (1996). *The International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education* (2nd ed.). Bingley: Emerald Publishing.

Cubero, G. D. (2021). Personal and Professional Qualities of Teachers and Their Influence on the Academic Performance of the Pre-Service Teachers. *EPRA International Journal of Environmental Economics, Commerce and Educational Management Journal*, 9(10), 4-24. DOI: 10.36713/epra0414

Eryilmaz, A. (2014). Perceived Personality Traits and Types of Teachers and Their Relationship to the Subjective Well-being and Academic Achievements of

- Adolescents. *Educational Sciences Theory & Practice*, 14(6), 2049-2062.
DOI:10.12738/estp.2014.6.2187
- Fried, L., Mansfield, C., & Dobozy, E. (2015). Teacher Emotion Research: Introducing a Conceptual Model to Guide Future Research. *Issues in Educational Research*, 25(4), 415-441.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw Hill.
- Kalischuk, R. G. & Thorpe, K. (2002). Thinking Creatively: From Nursing Education to Practice. *J Contin Educ Nurs*, 33(4), 155-163. DOI:10.3928/0022-0124-20020701-06
- Makewa, L. N., Role, E., & Genga, J. A. (2011). Teachers' Use of Humor in Teaching and Students' Rating of Their Effectiveness. *International Journal of Education*, 3(2), 1-17. DOI:10.5296/ije.v3i2.631
- McClelland, D.C. (1973). Testing for Competence Rather than for Intelligence. *American Psychologist*, 28, 1-14. DOI:10.1037/h0034092
- Mishra, P. & Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054. DOI:10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x
- OECD. (2022). *Education at a Glance 2022: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. DOI:10.1787/3197152b-en
- _____. (2023). *OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/27452f29-en.
- _____. (2019). *OECD Future of Education and Skills 2030: Conceptual Learning Framework*. Retrieved 2 July 2022, from https://www.oecd.org/education/2030project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030.pdf
- _____. (2016). *The Survey of Adult Skills: Reader's Companion (2nd ed.)*. Paris: OECD Publishing. DOI:10.1787/9789264258075-en
- Pedings-Behling, K. E. (2019). *Influences of the Places of My Life*. In Van Sickle, M. L., Swanson, J. D., Bazler, J. A., & Lubniewski, K. L. (Eds.). Identifying, Describing,

- and Developing Teachers Who Are Gifted and Talented (pp.68-75). IGI Global.
DOI:10.4018/978-1-5225-5879-8
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform. *Harvard Educational Review*, 57, 1-22. DOI:10.17763/haer.57.1.j463w79r56455411
- Sibuyi, C. D. (2013). *Effective Teachers' Pedagogical Content Knowledge in Teaching Quadratic Functions in Mathematics [Thesis]*. University of Pretoria.
- Suyanto, S. & Wibowo, Y. (2018). Curriculum Review of Teacher Professional Development Program Based on Biology Teacher Profile in Technological Pedagogical and Content Knowledge. *Journal of Physics Conference Series* 1097. DOI:10.1088/1742-6596/1097/1/012042
- The National Council of the Social Studies [NCSS]. (1994). A vision of Powerful Teaching and Learning in the Social Studies: Building Social Understanding and Civic Efficacy. *Social Education*, 57(5), 213-223.
- Wettstein, A., Ramseier, E., & Scherzinger, M. (2021). Class- and Subject Teachers' Self-Efficacy and Emotional Stability and Students' Perceptions of the Teacher-Student Relationship, Classroom Management, and Classroom Disruptions. *BMC Psychol*, 9(1). DOI:10.1186/s40359-021-00606-6
- Yamin, T. S. (2017). *Excellence, Creativity, and Innovation Education*. In T. S. Yamin, K. W. McCluskey, T. Lubart, D. Ambrose, K. McCluskey, & S. Linke (Eds.), *Innovation Education* (pp.1-14). Sweden: ICIE the International Centre for Innovation in Education.